

Győri Egyházmegyei Gyűjteményi Központ
Egyházmegyei Levéltár

Püspöki Levéltár

Egyházmegyei Hatóság iratai

Capszás anyag (*Capsarium*)

Évkör: 16–18. század

Terjedelem: 3,80 ifm.

Az iratanyag jelenleg rendezés alatt áll, ezért korlátozottan kutatható.

Részlet Buzás József segédletéből:

1.) A sorozat tárgya

A sorozat a püspöki levéltár legrégebbi összefüggő anyagát tartalmazza. Elnevezése onnan származik, hogy az idetartozó oklevelek és iratok eredetileg capszákban, zsákokban voltak elhelyezve. Ezt a megőrzési módot azonban ismételt rendezések során megszüntették, végleg Breyer István püspök (1933–40) idejében, mint levéltári jelzet azonban továbbra is fennmaradt és használható, mert az iratok ma is az eredeti sorrendben fekszenek. Maga a sorozat annak következtében jött létre, hogy a török hódoltság és a Rákóczi szabadságharc megszűnése után a győri püspökség négy uradalmának: a keszői, győri, rákosi és szombathelyi uradalomnak zilált birtokjogi viszonyait rendezni kellett, ez pedig csak olyan formán volt lehetséges, hogy a zivataros időkben veszendőbe ment, a gyökeres birtokjogokat megállapító okleveles anyag /*acta radicalis*/ pótlására birtokjogi perek útján kellett bizonyítani az eredeti adományozást vagy egyéb úton történt szerzést, különös tekintettel a zavaros idők következtében beállott elbirtoklásokra és birtokháborításokra.

Ez idő szerint kettő capsza sorozat van, melyek I. II.-vel vannak jelezve. A fontosabb iratok az I. sorozatban fekszenek, és jelzésük ABC-vel történt. Az I. sorozat legfontosabb részét alkotják azok a capsza A-D jelzet alatt fekvő birtokjogi iratok, amelyeknek fő célja az eredeti határok megállapítása. Ezekre okot és alkalmat első sorban a XVII. században is szakadatlanul felmerülő birtokháborítások adtak. Az iratok, főként a tárgyalási jegyzőkönyvek bőséges gazdaság-, kultúr-, nyelv-, telepítés, társadalom-, és jogtörténeti forrásanyagot tartalmaznak. Több szempontból különösen érdekesek a tanúkihallgatási jegyzőkönyvek magyar nyelvű részei és ezeken belül a határjárási jegyzőkönyvekben található magyar nyelvű határmegjelölések. A győri uradalom iratai sok értékes várostörténeti forrásanyagot tartalmaznak, a püspökségnek egyrészt magával a várossal, másrészt a győrvárosi katonai parancsnoksággal fennállott vitás ügyeiből kifolyóan. A capsza E-H alatti, a szombathelyi uradalomra vonatkozó iratok teljesen hiányoznak, mert azokat – a szombathelyi püspökségnek 1777-ben történt alapításakor az átcsatolt területek figyelembevételével elismervény ellenében – az új püspökségnek átadták, más szombathelyi tárgyú iratokkal együtt. Az I-L capszák a püspöki tizedekre vonatkozó, főként a tizedfizetés megtagadásából keletkezett peres iratokból állnak. Ezekon kívül egyéb peren kívüli iratok is

találhatók benne, mint tizedjegyzékek, tizedbérleti szerződések, a tizedszedőknek adott utasítások stb. Legrégibb irata 1322-ből való, amely a brucki dézsmáról szól, két irat pedig ugyanerről 1526-ból, melyek közül az egyik már hivatkozik a közeledő török veszélyre. A szombathelyi uradalommal kapcsolatos és különösen a capsza L. 6. fasc.-ban lévő anyag majdnem teljes egészében Szombathelyre került. A capsza M a püspöki híd- és útvámok, a 10. fasc.-tól kezdődően a rév- és vásárpénz vitás ügyeinek irataiból áll. Számos kereskedelem- és közlekedéstörténeti adatot tartalmaz, különösen Győr város vonatkozásában. A capsza N a győri egyházmegyei nemesekre (predialisták) vonatkozó ügyiratokat tartalmaz. Ezek között több hiteles másolat az Ulászló királytól kapott privilégiumokról, mely szerint a királyi kincstárnak adót nem fizetnek a többi országos nemeshez hasonlóan és Mátyás király 1469-ben kelt privilégiumának hiteles másolata ugyanerről. Továbbá számos irat a vecseszéki, kis- és nagybajcsi, valamint meszleni predialisták jogairól és kötelezettségeiről a püspök irányában, amelyeknek meg nem tartásából számos peres ügy keletkezett. Végül több irat arról, hogy a predialisták kötelékükből szabadulni és magukat a terület szerint illetékes vármegyei, azaz országos nemesek közé felvétetni kívánták. Több püspöki adományozás szerepel prediális birtokokra. Felemlítendő Ferdinánd 1651. évi mandátuma, amellyel a predialisták jogait és kötelességeit összefoglalta és leszögezte. A capsza N-ben Zichy Ferenc püspök idejéből a győri püspökségre általában vonatkozó iratok találhatók, amelyek főként a püspökség birtokainak, az uradalmi tisztek működésének és viszonyainak szabályozására vonatkoznak. Így utasítások a gazdatisztek és vámosok számára; a püspök, a káptalan és a katonai városparancsnokság közötti vitás anyagi vonatkozású ügyek; a törökök által elpusztított templomok és püspöki lakhelyek helyreállítása; jobbágyi szolgáltatások rendezése; a püspök és a város közötti vitás vám-, víz- és vásárjogi ügyek, a püspökség ellen elrendelt vagyonzárlat egyes iratai stb. A Capsza P /acta scartetica/ különböző gyakorlati értéküket veszített iratokból áll, de bizonyára történeti értékű darabokat is tartalmaz, mint régebbi püspökök /Dallos, Püsky, Pethe, Napragi/ levelezéseit, régi számadásokat, a soproni protestánsoknak a katolikusok elleni 1649. és 1656. évi támadásait.

A II. capsza sorozat, amelyet Zalka püspök helyeztetett át a székesegyházból a püspöki levéltárba, nagy részben olyan anyagot tartalmazott, amely tárgyánál fogva és az I. sorozat elenchusa szerint is az első sorozatba tartozott, egy része a folyó rendezés alkalmával oda visszakerült, más részének elhelyezése pedig a további rendezés feladata. Ebből a sorozatból egyelőre a helyén marad a capsza A, amely pápai bullákat, gazdasági számadásokat és ezek számvevőszéki felülvizsgálatait tartalmazza Zichy Ferenc püspök idejéből, a Q és R az úriszék előtt tárgyalta XVII-XVIII. századi bűnpereket, a capsza S, T, U, és V, amelyek magán- és jogi személyek magánjogi jogügyleteit és pereit, a capsza X, mely főként a rákosi uradalom számadását és úriszéki tárgyalási iratokat foglalja magában, végül a capsza Y, amely a szanyi uradalom lakóinak magánjogügyleteit tartalmazza. A capsza Q-tól Y-ig terjedő anyag gazdasági számadásokat is tartalmaz.

A capsza Y-hoz újabban csatolt XII. fasciculusban értékes gazdaságtörténeti forrásanyag található: Középkori antifonárium lapjai közé helyezett XVI. és XVII. századi urbáriumok, más gazdasági iratok töredékei, a püspöki uradalmak 1592 évi urbáriumának két hiteles másolata, egy füzet 1577-ből a szombathelyi vártól és a hozzá tartozó birtokoktól a királynak járó gabona és bor harmadról, egy füzet a szombathelyi várhoz tartozó belső személyzetnek járó szolgáltatásokról.

A sorozathoz van csatolva AA jelzet alatt három csomag és BB jelzet alatt egy csomag XVIII. századi úriszéki irat. Továbbá 9 darab földkönyv a XIX. század második feléből (Himod 1851, Bágyog 1856, Salamon 1854, Tüskevár 1848, Bágyog 1855, Rábacsanak é.n., Egyházas és Várkesző 1846-65, Pinnéd 1856, Zsira 1871.).

Az eddigi rendezések során olyan irattömegek is kerültek a sorozatba, amelyek azzal lényegében semmi tárgyi összefüggésben nincsenek, mivel azonban ez idő szerint oda vannak besorozva, röviden a következőkben ismertethetők:

- 1./ Zichy Ferenc püspök (1743–1783) levelezése, számadáskönyvei és könyvtárának jegyzéke 7 csomagban.
- 2./ Fengler József püspök 1787–1802, egyházkormányzati iratai 3 csomagban.

- 3./ Schwarzenberg Ernő püspök (1819–1821) idejéből két csomag levelezés. (Napóleon és a francia háború idejére vonatkozó értékes anyag).
- 4./ Juranits Antal püspök (1825–1837) iratai: a Magyarország és a Stájer hercegség közötti határkiigazítás jegyzőkönyveinek másolatai 1824–1834 közti időből két kötet, továbbá háztartási számadásai 1 csomag.
- 5./ Stankovits János püspök (1838–1848) iratai: magánlevelek, feljegyzések, háztartási számadások.
- 6./ Karner Antal püspök (1850–1856) doktori diplomája, 1 csomag.
- 7./ Stahremberg Emánuel győri kanonok hagyatéki iratai 1822.
- 8./ Paintner Mihály c. püspök iratai: beszédeinek kéziratai, latin, német és magyar kéziratok, versesgyűjtemény, iratok a napóleoni háborúkkal kapcsolatban, számlák 1 csomagban.
- 9./ Juranits és Karner püspök idejéből vegyes iratok 1 csomagban.
- 10./ A püspököt győri főispánként illető iratok, főként a XVIII. századi nemesi felkelés repartíciójára és megváltására nézve és egy győrmegyei felekezetenkénti népszámláló összegzése.
- 11./ A püspökséget illető gazdasági iratok a XVIII. századból 2 csomagban.
- 12./ Útépítésekre vonatkozó iratok különböző célú mérnöki rajzokkal.
- 13./ Töredékes számadások 1800–1848-ból 1 csomóban.
- 14./ Ruszti szőlők számadásai 1776–1803 1 fasciculusban.
- 15./ Teljesen vegyes iratok és kisebb jelentőségű iratcsomagok.
- 16./ Egy bőrkötésű kötet, „Donaticum episcopatum protocolum 1751” címmel, a Zichy püspök által kiállított adománylevelek abbamaradt leveleskönyve.

2.) A sorozat leírása

A capsza I. sorozat tartalmáról egy elenchusszerűen készült félbőr kötésű, kis fólió alakú kötet tájékoztat, melynek külső címe: „Extractus documentorum episcopatum Jaurinensem concernentium.” Belső címlapja közelebbi meghatározást ad: „Documenta bona, jura et proventus, episcopalia concernentia ex gratioso excellentissimi... domini... Francisci e comitibus Zichy de Vásonkeő /Tit./... jussu in ordinem digesta et extracta anno 1765. (eltérő írással:) Per Franciscum Karkoványi juratum archivarium episcopalem.” A következő lapon levő obszervációban a tárgy megjelölése található. Ebben először felsorolja a győri püspökség négy uradalmát és egyenként az azokhoz tartozó birtokokat és pedig: a győrit (Börcs, Pér, Pinnyéd, Révfa, Románd, Rábaszentmiklós és Sziget, Győr és Veszprém – vármegyei birtokok), keszői uradalom (Bágyog, Egyházaskesző és Várkesző, Csanak, Gyula predium, Szentmiklósfalva, Szany, Szovát, Salamon és Tüskevár, Vas, Sopron- és Veszprém vármegyei birtokok), rákosi uradalom (Himod, Rákos, Zsira és a soproni kúria, Sopronmegye-i birtokok), szombathelyi uradalom (Perént, Püski, Szombathely, Zanat, Szentmárton, Újfalu és Sorok predium, Vas-vármegyei birtokok). A birtokokra vonatkozó iratokon kívül felsorolja a többi tárgyi csoportot is, amelyekre nézve a sorozatban iratok találhatók, amint azok az elenchusban is egymás után következnek. Így a győri és keszői püspöki dézsmákra és vámokra, a prediális nemesekre, a püspökségre általában vonatkozó iratokat, végül az acta scartetica-t. Iratkivonatokat azonban 1765-től kezdődően folytatólagosan is találhatók a XIX. század elejéig, amelyek újabb eseteket vagy újonnan előkerült iratokat ismertetnek. Az elenchus rendszere, amely az iratok eredeti felállításának felel meg, azokat a következőképpen csoportosítja: az uradalom /vagy más tárgykör/, az azokhoz tartozó fasciculusok sorszám szerint és ezeken belül az egyes iratok ugyancsak sorszám szerint. A leírásban adja az okirat vagy irat bő tartalmát, az érdekelt személyek nevét, a hely vagy helyek nevét, amelyekre az irat vonatkozik és a vármegye nevét, amelyhez tartozik. Az 1765 utáni iratoknál a tartalom kivonata után közli a kelet évszámát, és az iratnak a fasciculusban elfoglalt sorszámát.

Egy második, felirat nélküli, papírkötéses, nagy fólió alakú elenchus a székeskáptalanból a püspöki levéltárba áthelyezett II. sorozat iratait jellemzi röviden, capszák, fasciculusok és azokon belül az iratok sorszáma szerint csoportosítva.

Az elenchusokban található kereszt jelek /+/- azokat az iratokat jelzik, amelyek a szombathelyi püspökséghez kerültek. A felkiáltójeles keresztjelzés /!/ a folyó rendezés során ténylegesen meglévő iratokat mutatja.

A folyamatban lévő rendezés során az eddig vegyes elhelyezésű iratsomók nagyjából egyöntetű kötegekbe kerültek, amelyekben az irat megőrzése szempontjából előnyösebb elhelyezést is nyertek.

3.) Irattári rendszer

A tulajdonképpeni capszás anyag mesterséges rendszerű, mert az egyes uradalmak szerint van csoportosítva. A többi accidentalis anyag természetszerűen semmi rendszert nem mutat. A tulajdonképpeni capszás anyag a következőkből áll: 20 nagyméretű téka, 7 papírcsomag, 5 füzet urbárium és egyéb gazdasági jegyzőkönyv és 1 leveleskönyv. Az idegen anyag mennyisége a következő: négy papírcsomag úriszéki irat, 18 papírcsomag püspöki levelezések, 10 csomag egyéb vegyes iratok. Az iratokhoz tartozó könyvek: két kötet elenchus könyv alakban, 1 kötet ívekben.

4.) A kutathatóság

Segédkönyvek csupán a tulajdonképpeni capszás anyaghoz állnak rendelkezésre és pedig az előbb említett elenchusok formájában. Minthogy ezekhez rendszeres mutatók nincsenek, a kutatás csakis ezeknek igénybevételével történhet olyképpen, hogy az elenchusokban meg kell keresni az uradalmak, illetőleg az azokhoz tartozó birtokok jelzéseit és ezek alapján kell a megfelelő iratokat kérni. Az idegen anyaghoz semmiféle tájékoztató segédkönyv nem lévén, csak magukban a csomagokban lehet kutatni.

6.) Megjegyzés

Az egész anyag rendezése folyamatban van. A rendezés célja az 1765-ös elenchus rendszerének teljes visszaállítása, illetve ennek kiegészítése a II. capsza sorozat anyagából, továbbá az idegen anyag megfelelő tárgycsoportba való elhelyezése. A jelen sorozatból a II. elenchusban leírt, Q-X betűkkel jelzett capszák úriszéki vonatkozású iratai áthelyezést nyertek a 20. tételszámú „úriszéki iratok” című sorozatba.

Capsa W

Rationes sorozat

Fasc. 1.	Bellaj János készői provizor számadásai 1685–86.
Fasc. 2.	Készői számadások 1687–93.
Fasc.	A püspöki udvartartás számlái 1692–93.
Fasc. 3.	Documenta ad rationes provisoris Keszőiensis Andreae Aranylábi de anno 1746 spectantia una cum expositis difficultatibus et replica rationantis.
Fasc. 4.	Documenta ad rationes Andreae Aranylábi provisoris Keszőiensis de anno 1747 spectantia una cum expositis difficultatibus et replica rationantis.
Fasc. 5.	Documenta ad rationes provisoris Szanyiensis spectantia de anno 1748.

- Fasc. 6. Documenta ad rationes Andreae Aranylábi provisoris Keszőiensis pertinentia de anno 1749.
- Fasc. 7. ! A püspöki udvartartás számlái 1692–93.
- Fasc. 7. a. Documenta ad rationes Andreae Arnylábi provisoris Keszőiensis de anno 1750.
- Fasc. 8. ! A püspöki udvartartás élelmezési havi számadásai 1692 máj.
- Fasc. 8. a. Censura rationum Andreae Aranylábi provisoris Keszőiensis de anno 1748–1750.
- Fasc. 11. Berthothi 1747-es számadásának nyugtái.
- Fasc. 12. Berthothi 1746–48-as számadásának nyugtái.
- Fasc. 13. Berthothi 1749-es számadásának nyugtái.
- Fasc. 15. Némethy 1745-ös számadásának nyugtái 1-83, 112. A-H.
- Fasc. 16. Némethy számadásának mellékletei 1746–48. Gabonaszámadás 1746.
- Fasc. 17. Fejérpataky József provisor 1750-es számadásának mellékletei.
- Fasc. 18. Bársony István vámos havi számadásai a győri vámról. 1745–48. 1750-ből 1 darab.
- Fasc. 19. A szigeti bírák különféle számadásai 1738–48 és Sziget összeírása.
- Fasc. 20. Extractus menstruales victualium in arce Jaur. 1746–47. Repartitio resolutionis familiae aulicae ad ultimam Mai. 1750.
- Fasc. 21. Extractus victualium ad rationes appi. Jaur Administratorum 1747–49.
- Fasc. = Rationes judicum Salamonensium pro anno 1756–57.
- Fasc. = Ratiocinatio super proventibus parati aeris ex caducitatibus et respective poculitate ex taxis item judiciarilis epp. sedium dom. per provisorum Adamum
- Fasc. = Tibolt perceptis et erogatis 1789–90.
- Fasc. = Documenta super resoluta arenda de bonis episc. Jaur. Die 1. Nov. Anni 1761 usque ultimam Oct. A. 1762 obveniente ex frustis Nr. 52. consistentia.
- Fasc. = Documenta ad computum arendati pro anno 1763 pertinentia.
- Fasc. = Frumentariae Sabariensis difficultates et replica Michaelis Szili rationistae Sabariensis 1746.
- Fasc. = Regestum decimale dominii Sabariensis pro anno 1746 deserviens.
- Fasc. = Inutiles extractus victualium ad rationem eppi. Jaur. administratorum de anno 1747.

Capsa W. Acta Sedis Dominalis. sorozat

- Fasc. 1. 1775.
- Fasc. 2. 1776.
- Fasc. 3. 1776.
- Fasc. 4. 1777.
- Fasc. 5. 1778.
- Fasc. 6. 1779.
- Fasc. 7. 1779.
- Fasc. 8. 1779–1780.
- Fasc. 9. 1780.
- Fasc. 10. 1781.
- Fasc. 11. 1781.
- Fasc. 12. 1782.

Capsa X. Rationes.

- Fasc. 5. Rationes Francisci Kadmár rationistae Rákosiensis de anno 1746 sine documentis et documenta de anno 1747 sine rationibus.
- Fasc. 6. Documenta ad rationes rationistae Rakosiensis de a. 1748.

- Fasc. 7. Documenta ad rationes Pauli Ujvári rationalistae Rákosiensis de anno 1745 spectantia.
- Fasc. 8. Regesta et nonnulla documenta ad rationes Rákosienses de annis 1750–52 spectantia.
- Fasc. = Documenta arendatoris /provisoris/ Szombathely. Johannis Bertha de anno 1747–48, 1758–1761. Rationes cum documentis de a. 1749.
- Fasc. = Extractus proventuum bonorum episcopalium de annis 1785–95.
- Fasc. = Extractus domini episcopatus Jaur. pro mense Aprili 1765.
Perceptio et erogatio pecuniae paratae ab anno 1715–44. Extractus universorum bonorum episcopalium 1744. /füzetek/

Capsa X. Acta Sedis Dominalis.

- Fasc. 1. 1780.
- Fasc. 3. 1783.
- Fasc. 4. 1784.
- Fasc. 5. 1785.
- Fasc. 6. 1785.
- Fasc. 7. 1785.

Capsa Y. Acta Sedis Dominalis.

- Fasc. 1. 1785.
- Fasc. Nb! 1720–85, 1-14. Acta privatorum.
- Fasc. 2. 1786.
- Fasc. Nb! 1788–95, 1-20. Acta privatorum.
- Fasc. 3. 1786.
- Fasc. 4. 1787.
- Fasc. 5. 1787–88.
- Fasc. 6. 1788.
- Fasc. 7. 1782.
- Fasc. 8. 1782.
- Fasc. 9. 1783.
- Fasc. 10. Acta privatorum domini Szany. 1788.
- Fasc. 11. Acta privatorum domini Szany. 1787.
- Fasc. 12. Acta privatorum Rakosensium. 1691, 1717, 1721, 1789.

Capsa AA. Acta Sedis Dominalis.

- Fasc. 1. 1769, 1779, 1788.
- Fasc. 2. 1788.
- Fasc. 3. 1789.
- Fasc. 4. 1789.
- Fasc. 5. 1789.
- Fasc. 6. 1789.
- Fasc. 7. 1789.
- Fasc. 8. 1790.
- Fasc. 9. 1791.
- Fasc. 10. 1790.

Fasc. 11.	1788, 1791, 1792
Fasc. 12.	1790, 1791.
Fasc. 13.	1792, 1793.
Fasc. 14.	1794.
Fasc. 15.	1795.
Fasc. 16.	1795.
Fasc. 17.	1797.
Fasc. 18.	1797.
Fasc. 19.	1797.
Fasc. 20.	1791.
Fasc. 21.	1793.
Fasc. 22.	1796.
Fasc. 23.	1797.

Capsa BB. Acta Sedis Dominalis.

Fasc. 6.	1757, 1768, 1775, 1781, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1797, 1780.
Fasc. 8.	1790, 1791, 1792, 1793.
Fasc. 10.	Acta privatorum in dominio Rákos. 1791.